

РАННЯ ЛІРИКА ІВАНА ФРАНКА ЯК НАТУРФІЛОСОФІЯ РОМАНТИЧНОГО ІДЕАЛІЗМУ

ВЕРБИЦЬКА Лідія Олегівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри українознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Львів)

***Анотація.** У статті розглянуто ранню лірику Івана Франка (від його перших віршів до виходу у світ дебютної збірки «Баляди і розкази» (1876). Акцент зроблено на натурфілософській проблематиці поезій (взаємини людини і природи, філософія природних образів і картин у поетичних текстах тощо). З'ясовано, що натурфілософію романтичного ідеалізму в ранніх віршах Франка зумовлюють міфологізм, туга за минушиною, релігійність, задатки позитивної філософії (декларування понять «розум» і «праця» як природних рушіїв суспільного прогресу).*

***Ключові слова:** авторське світовідчуття, лірика, міфологізм, релігійність, романтизм, образи природи, філософські роздуми*

Лірика І.Франка як «велетня думки» вирізняється інтелектуальним первнем. Його поезія – історія еволюції взаємин людини та природи від романтичного ідеалізму до реалізму. Розвиток Франкового світогляду невід'ємний від сприйняття та інтерпретації природо-людського спільносвіту. Ця проблема більш значуща, аніж здавалося б, адже, на перший погляд, примітивне питання про природу і людину на тлі націєтворчих досліджень чи то пак проблем формування особистості поета насправді глобальніше. Аби прослідкувати все різноманіття проблем, до яких відсилає осмислення взаємин людини і природи, та проінтерпретувати світоглядну еволюцію І.Франка в контексті цих взаємин, варто звернутися до його перших поетичних спроб, «інакше, – як підкреслює Б.Бунчук, – втрачається точка відліку, не повним стає уявлення про творчу еволюцію митця» [3, с.43].

Ранню лірику Франка як еволюцію світогляду поета осмислювали В. Корнійчук («Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики») та Б. Тихолоз («Філософська лірика Івана Франка: діалектика поетичної рефлексії») (причому говоримо не лише про названі монографії, а й про окремі статті чи збірники статей, зокрема, передмова Б. Тихолоза до впорядкованого ним видання «Баляд і розказів»). Б. Бунчук звертає увагу на особливості віршування [3]. Л. Бондар [2] та Р. Чопик [13] інтерпретують окремі ранні вірші. Майже кожен літературознавець звертає увагу на зображення взаємин людини і природи у Франкових «документах молодечого романтизму», проте не акцентує на натурфілософській проблематиці як на еволюції художньо-філософського світогляду автора.

Мета дослідження – проаналізувати ранню лірику Івана Франка від перших віршів (1871) до виходу у світ дебютної збірки «Баляди і розкази» (1876) крізь призму натурфілософської проблематики, з'ясувати генезу художнього зображення природо-людського спільносвіту в цих поезіях та виявити основи тих чи інших художньо-філософських напрямів у змалюванні картин чи явищ природи.

Віршувати І.Франко почав ще з часів навчання у Дрогобицькій гімназії. У пам'ять про батька в 15-річному віці він написав вірш «Великдень». Саме у Великодню суботу 1865 року і помер Яків Франко. Ця поезія, на жаль, сьогодні невідома. Наступні ж Франкові проби на поетичній ниві збереглись у зошиті під заголовком «Шкільні завдання. IV клас. Задачі рускіі». Ці поезії датовані, як і «Великдень»,

1871 роком і написані як шкільне завдання для вчителя руської мови, відомого природника Івана Верхратського. Захоплення І.Верхратського природознавством дещо прояснює природничу тематику цих завдань, про що свідчать не лише вірші, а й прозові тексти, розміщені в згаданому зошиті, а це «Опись літа», «Хосен води» та «Опись пожару». Проте нас цікавитимуть власне поетичні твори «Опись зими» і «Опись Святого Вечера». Вже ці перші віршові паростки юного І.Франка є «точкою відліку» його поетичного осмислення взаємозв'язків людини і природи. У ранній поезії «Опись зими» автор характеризує зимову пору як період занепаду в природі. Попадає листя з дерев, засохли трави, відлетіли птахи, немає худоби на полі і пастухи вже «не грають та на фюярках». Тут І.Франко виявляє знання орнітологічної фауни. Він перелічує птахів, що відлітають у вирій, а також тих, що залишаються зимувати:

Гей! вже від нас відлетіли
Бузьки, журавлі,
І ластівки, соловії,
Деркачі, чаплі!

Гей! дивіться, метелиця!
Вітер снігом курит,
А воробець і ворона
О їжу ся журит! [12, т.52, с.306]

Типово народнопісенний зачин вигуком «Гей!» змушує замислитися над фольклоризмом Франкової поезії. За допомогою паралелізму юний автор намагається спроектувати зимовий колорит природи на настроєву палітру людських «зміслів»: «А на поли чорний ворон / Літає та краче, – / А з села десь – троха чути – / Що дитина плаче» [12, т.52, с.306]. Цікаво, що цей перший Франковий вірш завершується зовсім не дитячими філософськими роздумами. П'ятнадцятирічний хлопець опоетизовує циклічність часу на прикладі зміни пір року, роздумує над швидким плином життя, бо ж «літа женут стрілою / Та й несут наш вік з собою» [12, т.52, с.307]. Він висловлює потребу в молитві до Господа, вже в юному віці замислюється над життям «у небі». Отже, філософсько-науковий погляд на природне середовище І.Франко починає формувати вже в ранній поезії. Пізніше його захоплення позитивною філософією стане вдячним ґрунтом для реалізації суспільно-наукових поглядів митця, що виявиться у використанні образів природи для пояснення людських взаємин, у протиставленні гармонії природоустрою суспільній невпорядкованості.

Вірш «Опись Святого Вечера» продовжує тематику попередньої поезії. Ще в «Описі зими» І.Франко називає приємними моментами холодної пори Новий рік, Різдвяні та Йорданські святкування. Тут же він описує підготовку до Святого Вечора і сам Святвечір. Сонце сідає за хмари, на полі виблискує сніг, свистить вітер і тисне мороз, а зорі і місяць поступають своєю дорогою – такий смеркальний зимовий пейзаж у вірші овіяний ореолом божественності. Місяць у І.Франка «ясний і чистий», наче лице Бога [12, т.52, с.308]. Небесні світила, як і в міфології, засвідчують Божественну присутність. А заклики «Дай Боже, дай Боже!» пов'язані ще з культом язичницького Дажбога, якого ототожнювали з Сонцем. «Слово о полку Ігоревім» говорить про слов'ян як про вників сонця-Дажбога, «його ім'я стало синонімом щастя» [8, с.25]. Дажбожий дар І.Франко згадує також у ранній поезії «Згадка старини», описуючи часи наших предків слов'ян. У незакінченій поемі «Ольга» серед пантеону слов'янських язичницьких богів (Перун, Волос) Дажбог величається як володар небес, носій мудрості і миру. Міфологічні мотиви, пов'язані зі світовідчуттям

природи, проступають і в подальшій Франковій поетичній творчості, адже міфологізм є одним із тих особливих типів світобачення, яке дозволяє чуттєвими образами сприймати явища природи і суспільного життя. Таке образне світовідчуття є невід'ємним атрибутом поетичного мислення. Л.Білецький у зв'язку з цим зазначає: «Реальний факт давньої первісної культури стає мотивом словесним, а перестаючи з часом відповідати дійсності, стає поетичним матеріалом для фантазії й твору» взаємозв'язків людини і природи з найдавніших часів. Доопрацьовуючи вірш Климентії Попович під назвою «Чи найдесь?», І.Франко поповнює власний творчий доробок поетичним текстом «Колись і нині». Ліричний герой поезії відпочиває «на теплім серці у природи-неньки». Він хотів би жити, як квітка, як комашка:

І так було б йому, як пташці Божій,
Що радуєсь життю, і сонцю, і весні;
Донині з пташкою співав би він про рожі,
Про цвіті запашні. [12, т.52, с.329]

Проте «залізний шлях» кличе героя до «змагання духа людського міцного», до боротьби. Давнє світосприйняття, що виявляється в міфології, поєднується в поетичній натурфілософії І.Франка з найновішими досягненнями науки і глибоким філософським осмисленням.

У вірші «Опись Святого Вечера» юний І.Франко поетизує картину підготовки селянської хати до Різдва:

Солому по хаті діти розстинали
І голосом всяких звірят удавали!
Тото кури, гуси, то воли, телята,
Тото качки, коні, а тамто ягнята... [12, т.52, с.309]

Пізніше у Франковій хаті його ж діти провадитимуть подібні забави, імітуючи звіряче царство, адже змалку батько прищеплював їм любов до природи.³

У дебютній збірці І.Франка «Балюди і розкази» (1876) тіснішим стає взаємозв'язок образного світовідчуття ліричного героя з природними топосами, стихіями та явищами. Аналізуючи збірку, Б.Тихолоз підкреслює: «Не можна не згадати й численні образи природи, яка для романтиків постає як живий організм, нескінченний і загадковий: тваринні (характерні для українського фольклору кінь, змія, сокіл, крук, а також екзотичні гієни, шакали і навіть верблюд), рослинні (хміль, дуб, сон-зілля – опіум), астральні образи денного й нічного світил (сонця, місяця) та стихійних явищ (буря, бугір, вихор)» [11, с. XXVI]. У першому друкованому вірші поета – сонеті «Народні пісні» натурфілософська символіка експлікується самим автором. Чиста жива сльоза-вода, що тече в криниці зі стіп могили, уособлює творчий дух народу, дух, у якого, незважаючи на сумну дійсність, звучить своя пісня, «щоб чистим жаром серце запалити» [12, т.3, с.284]. Образ могили трапляється також у віршах «Наш образ» та «Могила». Зокрема, у поезії «Могила» пейзажна замальовка блідого неба, похиленого цвіту, зів'ялого листя, жовтої трави і пустелі, посеред якої височить могила пророка, відповідає настроєвим фреймам смертельної туги зболеної душі. На відміну від оживленої криничною водою могили із «Народних пісень», тут «сльоза-криниця не блищить» [12, т.3, с.287], немає живої води, яка б могла освіжити сумну картину природи. Вже в сонеті «Наш образ» І.Франко опоетизує живу силу понівеченого лихою долею народу. За допомогою

³ Коли І.Франко працював за столом у своїй кімнаті, «з-під дивану вилазила велика черепаха, в куті дві морські свинки хрумали заячу капусту, серединою проходжувався бузько з надломаним крилом, яке ми [діти І.Франка] прив'язували, деколи скакали жаби, зловлені хлопцями, щоб погостити бузька» [7, с.434]. Згодом Ганна, наймолодша з дітей І.Франка, про своїх батьків скаже: «Змалку нам прищеплювали любов до природи, дано пізнати її красу і таємну силу, любити звірят, мати співчуття до слабких та немічних...» [4, с.481].

паралелізму автор зображає також покошені квіти з травою на ниві, руїну лісу. Проте І.Франко висловлює надію:

Та стій, часу пройде немого, і травами
Буйними вкриється простір і пестрими цвітами,
А зруб одягнеться у свіжу деревину. [12, т.3, с.287]

Так і поруйнований долею народ зможе відновитися за допомогою живої сили. Ліричний герой впевнений: «Ми встанемо й закрасимо могилу» [12, т. 3, с.287]. Весняна квітка в'яне і чекає порятунку від спеки в поезії «Моя пісня». Вже сам мотив весни прогнозує оновлення. Завдяки молитві ліричного героя до Господа небесні краплі роси освіжають цвіт. Як і в сонеті «Народнії пісні», божественна сила живої води сприяє зміцненню природного духу. Таку небесну воду, чисту сльозу-криницю задля оновлення можна знайти і в людському житті. Любов і пісня, як роса божественного походження у серцях людей, на думку поета, допоможуть перестояти «негоди земного буття». Міць любові та пісні зможе «закрасити могилу», підняти до життя «ув'ядаючий цвіт», образ якого автор екстраполює на себе самого. М.Костомаров свого часу зазначав, що «одна й та ж ідея проявляється і в світі людському, і в світі природи» [6, с.59]. Так ідея очисної, життєствердної сили в природі проявляється в образі живої води (роси, криниці і т.д.), а в людських взаєминах – у любові та пісні. Разом із тим ця ідея в обох світах виявляє божественне походження. Зокрема, любов в однойменному вірші І.Франка довготерпелива, независна, негорда, все перетриває і ніколи не загине (як у біблійному тексті; порівняйте: 1 Коринтян 13, 4-8). «Дух, творча сила із любовою» [12, т.3, с.290] є проявами божественності в сповненому ненастанної боротьби людському житті («Божеське в людським дусі»). Пізніше І.Франко перекладе поезію В. Гюго «L'art et le peuple» («Що таке штука?»), де мистецтво назване піснею та думкою, що є наче «промінь небесний у млі..., зірка на Божім чолі» [12, т.12, с.291]. А ознайомлюючи українського читача з добіркою староарабських поезій, І.Франко серед інших обирає вірш «О<пис> п<рироди>», де птахи у природній картині «відчитують вітру й хмар Письмо Святе» [12, т.8, с.139]. Поетичні переклади, безперечно, важливі для розуміння власних творчих концепцій автора. У післямові до кількох перекладних творів Овідія І.Франко акцентує: «Перекладаю лише такі твори з чужих літератур, які, читаючи, маю враження, що передо мною відкривається новий світ чи то думок, чи поетичних образів, і хотів би своїми перекладами викликати таке саме враження в моїх читачів» [12, т. 9, с. 484].

У вірші «Божеське в людським дусі» І.Франко акцентує увагу на натурфілософських проблемах онтології людського буття. Б.Тихолоз із цього приводу зауважує: «Вірш, виконаний у не надто типовому для пересічної юнацької лірики жанрі філософської медитації, сконцентрований на універсально-онтологічній проблемі взаємин людини, світу і трансцедентного Абсолюту» [10, с.102]. Отож людський дух походить із духу Божого, що аж ніяк не нагадує антропологічні міфи, швидше сигналізує про перегуки з біблійним текстом: «І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її – і стала людина живою душею» (Буття 2, 7). Чи не перша виразно філософська поезія І.Франка «Божеське в людським дусі» ґрунтується на християнському вченні, спрямовує до відчуття одвічного зв'язку земного й небесного перш за все на духовному рівні. Р.Чопик висновує: «Адже дефініція, що її декларує [поет – Л. В.], – то дефініція ідеального у реальному – Божого у людському. Божий Син і Син Людський – синоніми. Той, кого вони означають, рождений із небесного духу Отця – у – земній плоті Мами» [13, с.12]. Вже рання поезія І.Франка вимальовує астральний взаємозв'язок на вищому духовному рівні між людською землею і божественним небом, між матерією (плоттю)

та духом, виводячи святість землі-мами і самої людини від поєднання зі святим небом. Усе ж у першій Франковій збірці християнсько-релігійна традиція співіснує з язичницьким поклонінням наших предків природним стихіям. Поет згадує Дажбога («Згадка старини»), Хорса («Данина»), персоніфікує бога сонця («Пімста за вбитого (Арабська дума, з Гете)»): «І ген за піски вже бог сонця / На сон свій склонився...» [12, т. 3, с. 322]

Не дивно все ж, що І.Франко означає головно сонячних богів, адже сонце символізує активне божество, правосуддя, його символіка героїчна і цілеспрямована, воно є центром буття. Франковий поетичний акцент на внутрішньому світі людської особистості, ядром якої він називає серце, душу, зумовлює концентрацію сонячних мотивів задля кращої інтерпретації натурфілософських ідейних паралелей. Український мислитель першої половини XVII століття Інокентій Гізель, створивши власну концепцію природи, «сонце називає душею світу і стверджує, що в ньому, як і в серці живого створіння, сконцентрувалися всі сили природи» [9, с. 43]. Цей мотив присутній у Франковій поетичній творчості і наукових розвідках. Що ж до ранніх його віршів, то в поезії «Хрест Чигиринський» сонце – святе, а у вірші «Ранок» автор говорить про сонце правди і свободи. Оскільки сонце – це вогонь небесний, то образ земного вогню набуває в творчості І.Франка домінуючого значення, бо символіка цієї стихії була близькою життєвому кредо поета як особистості суспільної. Сонце – символ світла, яке встає по темі ночі і дарує день, що дозволяє відчутти «вічні огнива духу» у творчості та любові. У віршах «Ранок» та «Схід сонця» І.Франко закликає сонячні сили прогнати нічну темряву, сон, «благий спокій», привітати ранок і прямувати до ідеальної мети зі свіжими силами, як пізніше це робитимуть діти з «Ідилії». Природна картина настання щасливого ранку, невідворотного сходу сонця змінюється риторичною розмовою-молитвою з «сильним предків наших богом» [12, т. 3, с. 297] («Схід сонця»). Поетичний акцент зміщується на суспільно-національну проблематику. За допомогою створення паралелей між духом природи і людини І.Франко показує потребу в національному відродженні, що ось-ось прийде як довгожданий світлий ранок. Для природного ранку необхідне сонце як небесне світило, для національного – «любов лишень і згода» [12, т. 52, с. 322], сонце-свобода і сонце-правда, готовність душі та серця і молитва «за руску землю» і «за братей» («Ранок»). Такі ж постулати проповідує І.Франко в поезії «Схід сонця». В.Корнійчук зазначає: «Цей твір побудований на контрастах символічних образів, що невдовзі визначатимуть чорно-білу палітру Франкової лірики: з одного боку – «сили ночі, сили тьми», «мряки густі», «важка дрімота», «мрачні сні», а з другого – «промінь світла», «день світла», «блиск сонця... огнистий» [5, с. 29]. Душа людини прагне космічного возз'єднання з сонцем, аби перейняти його вогняні можливості, мріє про безмежність та безкінечність Всесвіту:

І в даль безконечну душа поринає,
І рамена сильні в безмір отвирає,
Всю землю, людей всіх хотіла б обняти... [12, т.3, с.298]

«Схід сонця»

Душе моя.....
Угору, – гей, угору!
Там ближше світлого простору,
Там ближше золотої зорі... [12, т.52, с.322]

«Ранок»

Поетичні натурфілософські засади І.Франка виразно виявляються вже в його ранній поезії: намагання вмістити макросвіт у мікросвіті і водночас прагнення мікросвіту поринути в безмежні простори макрокосму.

Рання Франкова поезія – головна поезія романтична. Переспівуючи світових романтиків, український митець виводить образ дівчини-русалки, що з'являється з водяної стихії і манить до себе людський рід. Так по-романтичному І.Франко зображає стосунки природи і людини на рівні міфологічної взаємодії. Адже прадавні міфологічні традиції різних народів несуть у собі першу філософську проблематику людини. У вірші «Лицар (за Гейне)» ліричний герой закоханий у дівчину «у сукнях із морської піни» [12, т.3, с.305]. Лицар, що зазвичай блідий, німий та понурий, «в обіймах русалки, мов п'яний лежить», забуває увесь світ і поринає в чари цієї міфічної істоти. Поезія «Русалка (із Пушкіна)» виявляє колорит давніх вірувань про дівчат-русалок, що живуть на межі людського світу та світу природи і з'являються в нічній порі на березі озер, заманюючи у водяну глибину зачарованих синів людського роду. Вдивляючись у хвилі озера після смеркання, старий монах помітив дівчину, що, випливши з глибини, чесала пишні коси, махала йому рукою, сміялася та плакала, заговорила з ним. Русалка заповонила усі думки монаха, і її чергові нічні зітхання «Сюди! Сюди!» поховали старця на дні. Мотив русалки з'являється й у ранньому оригінальному вірші І.Франка «Керманич». Водяна дівчина тут менш міфологізована, виступає прообразом колишньої коханки керманича-легіня. Ліричний герой вдивляється в шумливі води Черемоша і там, у «підводних палатах скляних», бачить свою давню любку, що кличе його до себе. Керманич зникає безслідно у водах ріки, як і монах на дні озера. Взаємодія вербальних і позавербальних компонентів комунікації людини і природи виявляє себе в жестах рук та розмовах-закликаннях русалки. Вербальне спілкування стане основою багатьох Франкових поезій (із ранніх віршів, наприклад, «Шотландська пісня (із Пушкіна)»). Міфічна смерть героя серед хвиль за велінням русалки межує з філософськими роздумами про смерть серед життєвого моря («Рибак серед моря»). Але поет вірить, що «любов'ю огрітим життям» можна перебороти «хвилі нещастя і неволі» і поплисти до святої країни, де пануватиме братерство, любов та згода, де чоловіцтво переможе звірство, а розум і праця стануть основою здорового суспільства із «Царством Божим» на Землі («Товаришам із тюрми»). Р.Чопик зауважує: «Праця задля суспільності адекватна природі людини, вона – не тягар, а природна потреба, запорука душевного раю» [13, с.70]. За допомогою риторичних фігур поет ставить багато запитань природі щодо суспільної дисгармонії і висловлює прохання вплинути на духовний світ людини. Зокрема такі звертання-запитання адресовані зорям, горам, вітру, землі у «Задунайській думі». Зрештою, це традиція ще давньої літератури. Для прикладу, у «Слові о полку Ігоревім» Ярославна просить допомоги у вітру, Дніпра та сонця, аби вони спрямували свої природні сили на підтримку її мужа. До речі, Франковий переклад «Слова...» зберігає цю риторичність [Див. 12, т.10, с.22-23].

Романтизм ранньої Франкової лірики виявляється у звертанні до космогонічної проблематики, де автор поетизує основи світотворення у фольклоризованій «Коляді». «Як ся діяло із первовіку» [11, с. 27*] - зачин поезії, як зазначено у примітках до сучасного видання «Баляд і розказів», - «це типовий початок давніх міфопоетичних колядок, у яких фігурують образи космічного моря, острова-каменю на морі, світового дерева» [11, с.LXXX*]. Різдваїні пісні з подібною першою частиною твору І.Франко аналізує в праці «Як творилася слов'янська міфологія» [Див. 12, т.37, с.425]. У Франковій «Коляді» сльози Пречистої Діви, що весь світ сходила у пошуках Сина, утворили «зимну керницю» та «срібну річку»; там, де з жалю Діва заломала

“білі ручки”, стала шумна дуброва, що з вітром грає; а де зітхнула – з’явився рій бджілок, що збирають мед. Такі чудесні перетворення, за спостереженням Л.Бондар, є народною спробою пояснення сотворення світу [2, с.41]. «Чудесні перетворення», характерні для язичницької космогонії, І.Франко вдало поєднує із християнськими мотивами.

Отже, вже ранні спроби І.Франка на поетичній ниві від його перших віршів до виходу у світ дебютної збірки «Баляди і розкази» (1876) акцентують увагу на проблемі «людина і природа». Після зимового пейзажу у поетичній природі І.Франка настає весняний ранок, коли чистий струмінь криничної води оживляє могильний сон і спокій. Паралельно автор зображує народне сподівання національного ранку-відродження, де оживляючою силою пісні, праці і любові буде досягнуто братерство, згоду, правду і свободу. Тоді суспільство підніметься з колін, як квітка, що зів’яла, але одержала нову міць. Співіснування християнських і язичницьких мотивів у змалюванні взаємовідносин у природо-людському спільностві виявляє геніальність І.Франка як універсального віршописця. Міфологізм, туга за минувиною, релігійність зумовлюють перевагу романтизму у ранній Франковій художньо-філософській концепції людини і природи. Тут маємо також задатки позитивної філософії, де розум і праця є природними рушіями суспільного прогресу і ознаками, що відділяють чоловіцтво від звірства.

Список літератури

1. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики / Л. Білецький. – К. : Либідь, 1998. – 408 с.
2. Бондар Л. Під знаком хреста : франкознавчі студії : [зб. статей. Серія «Франкознавчі студії»] / Л. Бондар. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – Вип. 4. – 228 с.
3. Бунчук Б. І. Віршування Івана Франка: [монографія] / Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2000. – 308 с.
4. Ключко-Франко А. Іван Франко та його родина / А. Ключко-Франко // Спогади про Івана Франка / упоряд., вступ. стаття і прим. М.І. Гнатюка. – Л. : Каменярь, 1997. – С. 465-490.
5. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка : горизонти поетики / В. Корнійчук. – Л. : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2004. – 488 с.
6. Костомаров М. І. Слов’янська міфологія : Вибрані праці з фольклористики й літературознавства / М. І. Костомаров. – К. : Либідь, 1994. – 384 с.
7. Олесків-Федорчакова С. Із спогадів про Івана Франка / С. Олесків-Федорчакова // Спогади про Івана Франка / упоряд., вступ. стаття і прим. М.І. Гнатюка. – Л. : Каменярь, 1997. – С. 433-437.
8. Вагурина Л. М.Славянская мифология : словарь-справочник / Л.М.Вагурина. – М. : Линор & Совершенство, 1998. – 320 с.
9. Стратий Я. М. Проблемы натурфилософии в философской мысли Украины XVII в. / Я. М. Стратий. – К. : Наук. думка, 1981. – 208 с.
10. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: діалектика поетичної рефлексії / Б. Тихолоз. – Львів, 2009. – 319 с.
11. Франко І. Баляди і розкази / І. Франко / Упоряд. та вступ. стаття Б.Тихолоза; комент. та поясн. слів М. Ізбенко; відп. ред. Є. Нахлік. – Львів, 2007. – 272 с. (LXIV + 32 + 32* + CXLIV*) [Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. Серія «Літературні пам’ятки». Вип. 7].
12. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / І. Я.Франко. – К. : Наукова думка, 1976 – 1986. Додаткові томи до Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 2008.

13. Чопик Р. Ессе Homo : добра звістка від Івана Франка / Р. Чопик. – Львів : ЛВІЛШ НАНУ, 2002. – 232 с.

References

1. Biletskiy, L. (1998) *Fundamentals of Ukrainian Literary and Scientific Criticism*. Kyiv: Lybid, 1998. 408. (in Ukr.)
2. Bondar, L. (2008) *Under the Cross Sign : Franko Studies : [collection of articles. Series "Franko Studies"]*. Lviv : Publishing center of Ivan Franko LNU, 2008. Issue #4. 228. (in Ukr.)
3. Bunchuk, B.I. (2000) *Poetry by Ivan Franko: [monograph]*. Chernivtsi : Ruta, 2000. 308. (in Ukr.)
4. Klyuchko-Franko, A. (1997) *Ivan Franko and His Family : The Memories about Ivan Franko*. Lviv : Kamenyar, 1997. 465-490. (in Ukr.)
5. Korniychuk, V. (2004) *Lyrical Universe of Ivan Franko : the Horizons of Poetry*. Lviv : Ivan Franko Lviv National University, 2004. 488. (in Ukr.)
6. Kostomarov, M.I. (1994) *Slavic Mythology: Selected Works from Folklore and Literature Studies*. Kyiv: Lybid, 1994. 384. (in Ukr.)
7. Oleskiv-Fedorchakova, S. (1997) *From the Memories about Ivan : Memories about Ivan Franko*. Lviv : Kamenyar, 1997. 433-437. (in Ukr.)
8. Vahurina, L. M. (1998) *Slavic Mythology : dictionary*. Moscow: : Linor & Sovershenstvo, 1998. 320. (in Russ.)
9. Stratiy, Ya. M. (1981) *The Problems of Natural Philosophy in the Philosophy of Ukraine in the 17th Century*. Kyiv. : Naukova Dumka, 1981. 208. (in Russ.)
10. Tykholoz, B. (2009) *The Philosophical Lyrics of Ivan Franko Dialectics of Poetic Reflection*. Lviv, 2009. 319. (in Ukr.)
11. Franko, I. (2007) *Ballads and Tales: Arranging and Introduction by B. Tykholoz; Comments and explanation of words by M. Izbenko; Edited by Ye.Nakhlik*. Lviv, 2007. 272. (LXIV + 32 + 32* + CXLIV*) (in Ukr.)
12. Franko, I. (1976 – 1986; 2008) *Collection of Works : in 50 volumes*. Kyiv: Naukova dumka, 1976 – 1986. *Additional volumes to the Collection of Works : in 50 volumes*. Kyiv: Naukova dumka, 2008. (in Ukr.)
13. Chopyk, R. (2002) *Ecce Homo : Good News from Ivan Franko*. Lviv, 2002. 232. (in Ukr.)

Аннотація. В статті розглянуто ранню лірику Івана Франка (від його перших стихів до виходу в світ дебютного збірки «Баллади і розповіді» (1876)). Акцент зроблено на натурфілософській проблематиці стихів (взаємозв'язки людини і природи, філософія природних образів і картин в поетичних текстах і т.п.). Вияснено, що натурфілософію романтичного ідеалізму в ранніх віршах Франка обумовлюють міфологізм, тоска по минулому, релігійність, задатки позитивної філософії (декларування понять «ум» і «трудо» як природних двигачів суспільного прогресу).

Ключові слова: авторське світоощучення, лірика, міфологізм, релігійність, романтизм, образи природи, філософські роздуми

Abstract. The article dwells upon the early poetry of Ivan Franko (from his first poems to publishing of his debut collection «Ballads and Tales» (1876)). The emphasis is put on the natural philosophy of the poetry (the relations between people and nature, the philosophy of natural images and pictures in the verse etc). It has been found that the natural philosophy of romantic idealism in Franko's early poetry is brought about by the mythology, sadness over

the past, religiousness, hints of positive philosophy (the declaration of notions of 'wisdom' and 'work' as the natural triggers of social progress).

Keywords: *author's perception of world, poetry, mythologism, religiousness, romanticism, natural images, philosophical reflections*

УДК 821.161.2 – 32

МІЖОСОБИСТІСНІ ТА ТВОРЧІ ВЗАЄМИНИ ІВАНА ФРАНКА Й ПИСЬМЕННИКІВ «ПОКУТСЬКОЇ ТРІЙЦІ»

**МИРОНЮК Валентина Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури Міжнародного економіко-
гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)**

Анотація. У статті досліджуються міжособистісні та творчі взаємини Івана Франка з Василем Стефаником, Марком Черемшиною і Лесем Мартовичем. Простежено літературно-критичну і літературно-дослідницьку діяльність Івана Франка та її роль у творчій долі митців. Його з впевненістю названо творцем української нації, її духовності. Підкреслено, що Іван Франко, давши яскраву характеристику поетичної форми представників нової течії, відзначив рух новелістики від разючої описовості до стислої оповідності, від епічності до поєднання її з ліризмом, від простіших до складніших принципів психологічного аналізу.

Відображено концептуально-художні контури мистецької парадигматики письменників «Покутської трійці», які дозволяють розглядати кожного як самостійну і самобутню творчу величину в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст.

На основі дослідження зроблено висновки, що літературно-критична і літературно-дослідницька діяльність І. Франка відіграла значну роль у розвитку української літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст., зокрема у власному житті й у громадсько-політичній та літературній діяльності Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича. Великий Каменяр став для молодих письменників літературним вчителем та духовним наставником.

Ключові слова: *Василь Стефаник, Марко Черемшина, Лесь Мартович, Іван Франко, літературно-критична діяльність, ідейно-творчі зв'язки*

В українській літературі значний науковий інтерес мають теми міжособистісних стосунків видатних постатей кінця ХІХ – початку ХХ ст., значно ускладнені, попри особливості власного характеру, обставинами суспільно-політичного життя. Прикладом таких тем, на нашу думку, є взаємини Івана Франка й письменників «Покутської трійці».

До вивчення цього питання зверталось чимало дослідників: Ф. Білецький «Іван Франко і Лесь Мартович», «Ідейно-творчі зв'язки І. Франка і Леся Мартовича», Ф. Погребенник «Лесь Мартович», Р. Горак «Лесь Мартович», В. Лесин «Нове про стосунки Івана Франка з Лесем Мартовичем та Василем Стефаником», М. Шалата «Франко і Мартович», З. Гузар «Іван Франко у світі Василя Стефаника», Р. Піхманець «Із покутської книги буття. Засади творчого мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича», «Іван Франко і Василь Стефаник: Взаємини на тлі доби» та ін. Водночас, попри достатньо широковекторний та розмаїтий спектр літературно-критичних рефлексій українського літературознавства, питання зв'язків письменників-покутян із літературно-критичною і літературно-дослідницькою діяльністю І. Франка залишаються ще на периферії наукових пошуків.